

Koulutuksen hyödyt ulottuvat laajalle

Osa tutkimuskoosteesta
Koulutus on kasvua

Aino Kalmbach, Hannu Karhunen, Matti Sarvimäki,
Mikko Silliman, Tuomo Suhonen, Hanna Virtanen

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ
12.5.2026

Sisällysluettelo

1	Koulutuksen hyödyt ulottuvat laajalle.....	2
1.1	Koulutus kasvattaa tuloja ja työllisyyttä.....	2
1.2	Työelämätaitojen karttuminen alkaa jo varhaiskasvatuksessa.....	4
1.3	Koulutusalan valinnan vaikutukset vaihtelevia.....	5
1.4	Koulutus vaikuttaa käyttäytymiseen ja valintoihin myös muualla kuin työelämässä	6
1.5	Koulutus vähentää perhetaustan vaikutusta nuorten tulevaisuuteen.....	8
1.6	Johtopäätökset.....	11

12.5.2026

1 Koulutuksen hyödyt ulottuvat laajalle

Tässä luvussa tarkastellaan, miten koulutus vaikuttaa yksilöiden elämään ja yhteiskunnan toimintaan. Pääpaino on työmarkkina-vaikutuksissa, sillä koulutuksen yhteys tuloihin, työllisyyteen ja palkkakehitykseen näkyy aineistoissa selvästi, ja näistä vaikutuksista on kertynyt paljon tutkimusnäyttöä.

Koulutus ei kuitenkaan ole tärkeää vain työmarkkinoiden näkökulmasta. Se voi vaikuttaa myös siihen, millaisia taitoja ihmisille kertyy, miten he osallistuvat yhteiskuntaan ja millaisiksi heidän myöhemmät elämänvalintansa muodostuvat. Koulutuksella voi olla yhteys esimerkiksi rikollisuuteen, terveyteen, perheen muodostamiseen ja koettuun hyvinvointiin. Koulutuksella onkin paljon myönteisiä vaikutuksia, mutta hyötyjen jakautuminen riippuu muun muassa koulutustasosta ja koulutusalan valinnasta.

1.1 Koulutus kasvattaa tuloja ja työllisyyttä

Hyvin koulutetut työntekijät ovat yleensä heikommin koulutettuja tuottavampia. Heidän osaamisestaan hyötyvät työnantajat, kollegat ja koko kansantalous (ks. luku 1). Korkea tuottavuus tarkoittaa tyypillisesti myös parempaa palkkaa ja työllisyyttä työntekijälle, sillä työnantajien kannattaa kilpailla parhaista työntekijöistä.

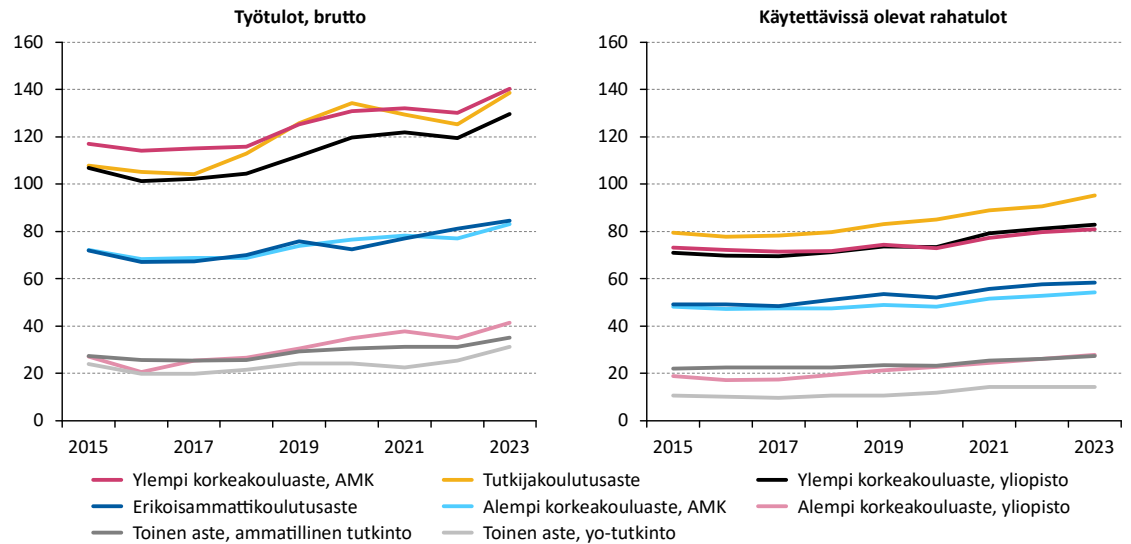
Viitteitä osaamisen työntekijöille tuomasta rahallisesta hyödystä on nähtävissä esimerkiksi kuvaajassa 2. Se perustuu tuoreeseen tutkimukseen¹, jossa on tarkasteltu taustaominaisuuksiltaan samankaltaisia suomalaisia aikuisia vuosina 2015–2023. Tulokset näyttävät, että ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet henkilöt ansaitsevat yli kaksinkertaisesti verrattuna pelkän perusasteen varassa oleviin. AMK-tutkinnon suorittaneiden palkka on 70–80 prosenttia ja toisen asteen tutkinnon suorittaneiden 20–40 prosenttia korkeampi kuin pelkän perusasteen varassa olevilla. Ero korkeimman ja matalimman tutkintoasteen välillä on vieläpä kasvanut tarkasteluajanjaksolla.

Nämä tuloerot voivat heijastaa muutakin kuin koulutuksen vaikutuksia. Jos esimerkiksi valmiiksi osaavammat nuoret hakevat korkeakoulutukseen muita useammin, heidän korkeammat tulonsa voivat johtua paremmasta lähtötasosta eikä itse koulutuksesta. Viimeaikaisissa tutkimuksissa tätä ongelmaa on käsitelty hyödyntämällä korkeakoulujen sisäänpääsyrajoja: tutkijat vertaavat hakijoita, jotka ovat muuten hyvin samankaltaisia, mutta sattuvat jäämään juuri eri puolille sisäänpääsyyn vaadittavaa pisterajaa.

Esimerkiksi Yhdysvalloissa juuri ja juuri opiskelupaikan saaneet hakijat ansaitsivat noin 10 prosenttia enemmän jokaista lisäkoulutusvuotta kohden kuin ilman paikkaa jääneet². Samanlaisia tuloksia on saatu myös muissa maissa, kuten Ruotsissa, Suomessa, Kiinassa ja Etelä-Koreassa³. Tämä antaa vahvaa näyttöä siitä, että koulutus itsessään nostaa tuloja.

12.5.2026

Kuvio 2
Korkeimman tutkinnon yhteys 35–40-vuotiaiden vuosituloihin suhteessa perusasteen varassa oleviin vuosina 2015–2023, %

Lähde: Tilastokeskus.

Voisi kuitenkin kuvitella, että jos korkeakoulutettua työvoimaa on saatavilla paljon, sitä vähemmän yksittäinen työntekijä saa palkkaetua osaamisestaan, sillä hänen tilalleen on helppoa löytää toinen korkeakoulutettu henkilö. Suomessa, kuten muissa länsimaissa, korkeakoulutettujen määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisen vuosisadan aikana. Tästä huolimatta koulutetumman työvoiman palkkaetu on samanaikaisesti jopa kasvanut. Mistä tämä johtuu?

Syy on teknologian kehitys. Vaikka voisi kuvitella, että teknologia tasaisi tuottavuuseroja korkeasti ja matalasti koulutettujen työntekijöiden välillä, näin ei ole käynyt. Teknologiset harppaukset ovat toistaiseksi nostaneet korkeasti koulutettujen työntekijöiden tehokkuutta entisestään. Yksi mahdollinen selitys tälle on se, että koulutetut työntekijät pystyvät hyödyntämään uusia teknologioita tehokkaammin. Tämän takia koulutetun työvoiman tuottavuus on teknologisen kehityksen myötä kasvanut nopeammin kuin koulutetun työvoiman tarjonta.

Taloustieteellisessä tutkimuksessa on jo pitkään puhuttu kilpajuoksusta koulutuksen ja teknologian välillä⁴. Teknologinen kehitys tyypillisesti lisää koulutetun työvoiman kysyntää ja nostaa heidän palkkojaan suhteessa matalammin koulutettuihin. Samanaikaisesti koulutustason nousu kasvattaa koulutetun työvoiman tarjontaa ja lisää kilpailua, mikä puolestaan pienentää palkkaetua. Palkkaedun kehitys riippuu siitä, kumpi näistä voimista etenee nopeammin. Jos koulutustaso nousee nopeasti, palkkaetu pienenee. Jos taas teknologinen kehitys lisää osaavan työvoiman kysyntää nopeammin kuin koulutus kasvattaa tarjontaa, palkkaetu kasvaa. Viime vuosikymmenten kehitys viittaa siihen, että teknologian vaikutus on ollut vahvempi,

12.5.2026

mikä on osaltaan kasvattanut koulutettujen palkkaetua suhteessa matalammin koulutettuihin.

Koulutus vaikuttaa myös palkkakehitykseen ja keskeinen osa koulutuksen tuotoista syntyykin työuran aikana: korkeammin koulutettujen palkat kasvavat työuran aikana selvästi nopeammin kuin matalammin koulutettujen. Yhdysvaltalaisessa aineistoissa korkeakoulutettujen palkkaetu lähes kaksinkertaistuu työuran aikana niin, että uran alkuvaiheessa ero korkeasti ja matalasti koulutettujen työntekijöiden palkoissa on alle kolmanneksen, ja keski-iässä jopa 60 prosenttia⁵. Palkkojen nousu selittyy osittain sillä, että matalampi koulutustaso johtaa useammin rutiininomaisiin työtehtäviin, joissa työkokemus ei nosta tuottavuutta ja sen myötä palkkoja samalla tavalla kuin korkeampaa koulutustasoa vaativissa asiantuntijatehtävissä, joissa palkat kasvavat kokemuksen myötä.

Koulutus voi korkeamman tuottavuuden lisäksi vaikuttaa palkkaan myös muita vaikutuskanavia pitkin. Työnhakijan koulutustaso itsessään voi toimia työnantajalle viestinä työntekijän kyvykkyydestä – monilla aloilla työskenteleminen saattaa esimerkiksi edellyttää tietyn alan tai tason tutkintoa. Lisäksi koulutusalan ja -tason valinta vaikuttaa opiskelijoiden asuinpaikkaan, jolloin yliopistopaikkakunnalle muuttaminen itsessään saattaa parantaa henkilön myöhempiä työllisyyttä ja tuloja. Koulutus myös laajentaa opiskelijoiden verkostoja, joiden myötä voi olla helpompi löytää parempipalkkaisia töitä.

1.2 Työelämätaitojen karttuminen alkaa jo varhaiskasvatuksessa

Koulutuksessa opitut taidot siis tekevät ihmisistä tuottavampia työntekijöitä. Näitä taitoja ei kuitenkaan tule ajatella kapeasti vain parempina luku- ja laskutaitoina. Koulutuksen ajatellaan nimittäin kehittävän myös muita työelämässä tarvittavia taitoja, kuten yhteistyökykyä, viestintää ja aloitteellisuutta. Nämä niin sanotut sosioemotionaaliset taidot vaikuttavat siihen, miten hyvin työntekijät pystyvät toimimaan ihmisten kanssa esimerkiksi asiakassuhteissa, työkavereiden kanssa, esihenkilöasemassa tai esihenkilöiden alaisuudessa. Lisäksi paremmat sosioemotionaaliset taidot helpottavat tiedon jakamista ja sopeutumista uusiin tilanteisiin.

Suomalaisessa tutkimuksessa on havaittu, että sosiaalisten taitojen merkitys työmarkkinoilla on kasvanut viime vuosikymmeninä⁶. Työntekijät, joilla on paremmat sosiaaliset taidot, menestyvät työmarkkinoilla aiempaa paremmin suhteessa niihin, joilla nämä taidot ovat heikommat. Erot näkyvät esimerkiksi työllisyydessä, uralla etenemisessä ja palkkatasossa.

Paremmat viestintä-, yhteistyö- ja päätöksentekotaidot voivat nykyisin tuottaa työmarkkinoilla jopa yhtä suuria hyötyjä kuin perinteiset akateemiset taidot⁷. Toisin sanoen työmarkkinoilla arvostettujen taitojen painopiste on siirtynyt: pelkkä vahva akateeminen osaaminen ei yksin riitä menestymiseen työmarkkinoilla, vaan yhä

12.5.2026

tärkeämpää on kyky toimia tehokkaasti muiden kanssa ja sopeutua monimutkaisiin työtilanteisiin.

Koulutusjärjestelmällä ja mahdollisesti erityisesti varhaiskasvatuksella on keskeinen rooli näiden taitojen kehittymisessä⁸. Vuonna 1970 toimeenpannun uuden lain lasten päivähoidosta myötä aiempaa useammat lapset pääsivät osallistumaan päivähoitoon kotihoidon sijaan. Tämä uudistus pienensi aikuisiällä perhetaustan vaikutusta työmarkkinoilla, vaikka keskimäärin uudistus ei vaikuttanut lasten myöhempisiin tuloihin. Vaikutukset vaihtelivat perhetaustan mukaan: heikompiosaisista perheistä tulevat lapset hyötyivät uudistuksesta. Vaikutuskanavana vaikuttaisi olevan juuri paremmat sosiaaliset taidot: varhaiskasvatus tukee sellaisten taitojen kehittymistä, jotka ovat tärkeitä myöhemmässä koulutuksessa ja työelämässä sen jälkeen. Näitä taitoja ovat esimerkiksi keskittymiskyky, yhteistyötaidot ja itsesäätely.

Varhaislapsuuden ohjelmat voivat siis vaikuttaa pitkän aikavälin työmarkkinamenestykseen vahvistamalla sosiaalisia taitoja, joita ei välttämättä mitata perinteisissä koetuloksissa, mutta jotka ovat työmarkkinoilla tärkeitä. Kansainvälinen tutkimusnäyttö osoittaa, että näitä taitoja on mahdollista muokata myöhemminkin lapsuudessa⁹ tai jopa aikuisiässä¹⁰.

Kuva sosiaalisten taitojen merkityksestä on vielä kuitenkin osin puutteellinen. Tämä johtuu pääasiassa siitä, että sosiaalisista taidoista on saatavilla hyvin vähän tietoa. Esimerkiksi Suomessa sosiaalisia taitoja mitataan järjestelmällisesti vain puolustusvoimien soveltuvuuskokeissa. Tämän vuoksi aiheeseen liittyvää tutkimusta on olemassa tyypillisesti vain miesten osalta. Naisten sosiaalisten taitojen kehityksestä ja niiden merkityksestä työmarkkinoilla tiedetään toistaiseksi hyvin vähän.

1.3 Koulutusalan valinnan vaikutukset vaihtelevia

Koulutuksen vaikutuksesta työntekijöiden tuottavuuteen ja esimerkiksi innovaatioihin voisi helposti saada sen virheellisen kapean kuvan, että kaikkien kannattaisi kouluttautua diplomi-insinööreiksi, jotta talouden tuottavuuspotentiaali maksimoitaisiin. Tämä ei tietenkään ole totta. Ensinnäkin yhteiskunnan toiminnan kannalta tarvitaan monenlaista osaamista, kuten sairaanhoitajia ja LVI-asentajia. Toiseksi eri ihmisillä on erilaisia kykyjä ja kiinnostuksen kohteita, joten on luontevaa, että eri ihmiset hyötyvät eri koulutus- ja uramahdollisuuksista.

Suomalaisesta tutkimuksesta tiedetään, että vaikka lukiopolku tavallisesti johtaakin parempaan ansiotasoon ja työllisyyteen, osan nuorista kannattaa silti erikoistua aikaisin valitsemalla ammattikoulu yleissivistävän lukiokoulutuksen sijaan. Tutkimuksessa hyödynnettiin toisen asteen koulutuksen sisäänpääsyrajoja ja verrattiin samalla tavalla hakeneita nuoria, joista osa päätyi ammatilliseen koulutukseen ja osa lukiokoulutukseen.¹¹ Tämä mahdollistaa koulutusvalinnan vaikutusten arvioinnin, sillä sisäänpääsyrajan tuntumassa hakijat ovat muuten samankaltaisia, mutta päätyvät ikään kuin sattumalta eri koulutuspoluille.

12.5.2026

Tulokset osoittavat, että ammatillinen koulutus hyödyttää joitakin nuoria selvästi lukiokoulutusta enemmän. Hyödyt ovat suurimmat niille nuorille, jotka alun perin hakivat ensisijaisesti ammatilliseen koulutukseen. Tämä viittaa siihen, että koulutuspolun ja nuoren vahvuuksien yhteensopivuus on keskeistä. Ammatillinen koulutus tarjoaa joillekin nuorille nopean siirtymän työelämään sekä opettaa työelämän kannalta olennaisia taitoja.

Koulutusalan valinnalla onkin kiistattomasti suuri merkitys myöhempisiin tuloihin koulutusasteesta riippumatta. Koulutusala määrittää tuloja merkittävästi oli kyseessä sitten ammatillisessa koulutuksessa valittu koulutusohjelma tai ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa valittu pääaine. Esimerkiksi lähestulkoon minkä tahansa tekniikan alan ammatillisen perustutkinnon suorittaneet henkilöt ovat keskimäärin ansainneet korkeampia tuloja 35–40-vuotiaana kuin tietyiltä humanistisilta ja taidealoilta maisterin tutkinnon suorittaneet.¹ Koulutusalan valintaan verrattuna oppilaitoksen valinta sen sijaan näyttää vähemmän merkittävänä päätöksenä Suomessa: opiskelija-aineiksestaan korkeatasoiseen eliittilukioon tai -yliopistoon pääsyn ei ole keskimäärin havaittu parantavan koulutus- tai työuran tulemia.^{12,13}

1.4 Koulutus vaikuttaa käyttäytymiseen ja valintoihin myös muualla kuin työelämässä

Koulutuksen hyödyt ulottuvat tuottavuus- ja palkkaetuja laajemmalle. Se, että koulutus parantaa työllisyyttä ja tuloja, on jo itsessään yksilön hyvinvoinnin kannalta merkittävää. Tutkimusnäytön perusteella koulutus voi kuitenkin vaikuttaa myös moniin muihin elämän osa-alueisiin, kuten yhteiskunnalliseen osallistumiseen, perheen muodostamiseen, terveyteen ja koettuun hyvinvointiin.¹⁴ Nämä vaikutukset ovat ennen kaikkea yksilön kannalta tärkeitä, mutta niillä on myös laajempia yhteiskunnallisia seurauksia.

Suomesta on erityisen vahvaa tutkimusnäyttöä siitä, että koulutus vähentää rikollisuutta.¹⁵ Taloustieteilijät ajattelevat näiden vaikutusten syntyvän kahden kanavan kautta. Ensinnäkin koulutus nostaa tuloja ja siten rikosten vaihtoehtoiskustannuksia: mitä suuremmat tulot henkilöllä on menetettävänä, sitä kalliimmiksi rikollisen toiminnan seuraukset tulevat. Toiseksi koulussa oleminen pitää nuoret kiireisinä, mikä vähentää mahdollisuuksia ajautua rikolliseen toimintaan. Koulutus voi myös muokata käytöstä laajemmin kuten vähentämällä riskikäyttäytymistä.

Suomalaiseen aineistoon perustuvassa tutkimuksessa osoitetaan, että ilman peruskoulun jälkeistä opiskelupaikkaa jääminen lisää poikien riskiä tulla tuomituksi käräjäoikeudessa seuraavan kymmenen vuoden aikana. Tutkimuksessa verrataan keskenään nuoria, jotka päätyivät hyvin samankaltaisista lähtökohdista hakemaan toisen asteen koulutukseen mutta jotka erosivat toisistaan siinä, pääsivätkö he täpärästi opiskelemaan vai jäivätkö täpärästi ilman opiskelupaikkaa. Tulokset osoittavat, että koulutuspaikan saaminen vähentää miesten todennäköisyyttä tulla tuomituksi käräjäoikeudessa noin 50 prosentilla. Vaikutus on suurimmillaan pian

12.5.2026

koulutukseen pääsyn jälkeen ja näkyy erityisesti siinä, että rikoksiin syyllistymisen todennäköisyys pienenee.

Kyse ei kuitenkaan näytä olevan pelkästään rikosten aloittamisen viivästyisestä. Tulokset viittaavat siihen, että nuorten pitäminen koulussa kriittisessä iässä tuottaa vaikutuksia, jotka ulottuvat myös niiden vuosien yli, jolloin vaikutuksia koulutukseen osallistumiseen ei enää havaita. Toisen asteen koulutus voi tarjota nuorille taitoja ja sosiaalisia verkostoja, jotka vähentävät rikollisen käyttäytymisen todennäköisyyttä aikana, jolloin rikoriski on muuten korkea. Vaikutukset kohdistuvat pääasiassa nuorille tyypillisiin lievempiin rikoksiin, eivätkä niinkään estä vakavampiin rikoksiin johtavien rikosurien alkamista. Tutkimuksessa ei myöskään havaita vastaavaa vaikutusta naisilla.

Koulutus voi vaikuttaa myös yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja sitä kautta yhteiskunnan toimintaan. Korkeammin koulutetut ihmiset äänestävät keskimäärin selvästi matalammin koulutettuja useammin. Tämä yhteys voi kuitenkin selittyä esimerkiksi perhetaustalla, sillä koulutetummista perheistä tulevat lapset koulutautuvat usein pidemmälle, ja voi olla, että näissä perheissä politiikkaa seurataan tyypillisesti enemmän. Tällainen kasvuympäristö voi lisätä lasten kiinnostusta politiikkaan ja heidän myöhempää poliittista aktiivisuuttaan, vaikka koulutustaso itsessään ei suoraan vaikuttaisi heidän äänestämiseensä.

Viimeaikaiset tutkimukset Yhdysvalloista kuitenkin osoittavat, että koulutuksella on myös itsenäinen vaikutus äänestämiseen. Tutkimuksissa on vertailtu keskenään samankaltaisia lapsia, jotka ovat päätyneet satunnaisesti eri koulutuspoluille esimerkiksi oppilasvalinnan yksityiskohtien seurauksena.^{16, 17} Näissä muuten samankaltaisten lasten joukossa ne, jotka päätyivät satunnaisesti korkeammalle koulutustasolle, äänestivät myöhemmin useammin. Koulutuksen myötä siis useampi ihminen osallistuu poliittiseen päätöksentekoon, jolloin poliittinen päätöksenteko heijastaa paremmin väestön näkemyksiä.

Koulutus vaikuttaa myös syntyvyyteen. Tuoreessa suomalaisessa tutkimuksessa, joka hyödyntää toisen ja korkea-asteen oppilasvalinnan sisäänpääsyrajaa, on osoitettu, että korkeampi koulutustaso lisää naisten todennäköisyyttä löytää puoliso ja saada lapsia.¹⁸ Naiset, jotka pääsevät täpärästi korkeampaan koulutukseen, ovat huomattavasti todennäköisemmin saaneet lapsen keski-ikään mennessä verrattuna muutoin samankaltaisiin naisiin, jotka jäivät juuri ja juuri koulutuksen ulkopuolelle. Miehillä vastaavaa vaikutusta ei kuitenkaan havaita. Matalan syntyvyyden aiheuttaessa merkittäviä haasteita taloudelle on erityisen huomionarvoista, että koulutus ei vähennä syntyvyyttä vaan päinvastoin lisää sitä.

Rikollisuuden, lasten saannin ja äänestämisen osalta vaikuttaa siltä, että koulutus itsessään muuttaa ihmisten käyttäytymistä, sillä koulutus lisää yhteiskunnallista aktiivisuutta, perheen muodostamisen todennäköisyyttä ja vähentää rikollista toimintaa. Korkeammin koulutetut ihmiset ovat myös keskimäärin terveempiä kuin vähemmän koulutetut. Pohjoismaiset tutkimustulokset koulutuksen vaikutuksesta terveyteen ovat kuitenkin näyttäneet, että suuri osa tästä yhteydestä selittyy sillä, että

12.5.2026

parempi terveys helpottaa pidemmälle kouluttautumista. Esimerkiksi tanskalaisiin kaksosaineistoihin perustuva tutkimus ja Ruotsin peruskoulu-uudistusta hyödyntävät tutkimusasetelmat viittaavat siihen, että lisävuodet koulutuksessa eivät pidennä elinikää tai paranna muutoin terveyttä.^{19, 20}

Toisaalta Suomesta on viitteitä, että koulutuksella voi olla myös myönteisiä terveysvaikutuksia.²¹ Korkeakoulujen alueellisen laajentumisen myötä 1960- ja 1970-luvuilla entistä useampi nuori valmistui korkeakoulusta. Tämä paransi mielenterveyttä niiden ihmisten keskuudessa, joiden mahdollisuudet hakeutua korkeakoulutukseen paranivat laajenemisen myötä. Kansainvälinen tutkimusnäyttö koulutuksen terveysvaikutuksista on ollut kuitenkin varsin ristiriitaista myös Pohjoismaiden ulkopuolella.^{22, 23} Vaikutusten suuruus näyttää riippuvan muun muassa siitä, johtaako korkeampi koulutus selvästi parempiin tuloihin vai ei.²⁴

1.5 Koulutus vähentää perhetaustan vaikutusta nuorten tulevaisuuteen

Mahdollisuuksien tasa-arvon keskeinen ajatus on, että tekijät, joihin nuori ei voi itse vaikuttaa, kuten vanhempien tulotaso, koulutus tai sosiaaliset verkostot, eivät saisi määrittää hänen myöhempää elintasaansa. Tämän on olennaista oikeudenmukaisuuden lisäksi myös siksi, että yhteiskunnan kannalta keskeiset resurssit kuten osaaminen ja lahjakkuus tulevat mahdollisimman tehokkaasti käyttöön.

Koulutuksella on keskeinen rooli mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumisessa. Kun koulutus on laajasti saavutettavissa, lasten tulevaisuudennäkymät riippuvat vähemmän heidän perhetaustastaan ja enemmän heidän omista valinnoistaan ja kyvyistään. Yllä on kuvattu, miten koulutus muuttaa tulojen ja työllisyyden lisäksi myös monia muita elämän osa-alueita. Harva asia vaikuttaa nuoren elämän suuntaan yhtä voimakkaasti kuin hänen koulutuspolkunsä. Tämä koulutuspolku voi vaikuttaa paitsi nuoren omaan tulevaisuuteen myös hänen myöhemmän jälkikasvunsa mahdollisuuksiin.

Vaikka koulutusjärjestelmän laajeneminen onkin lisännyt mahdollisuuksia kouluttautua, koulutuksen tasa-arvo ei ole kehittynyt toivotulla tavalla. Esimerkiksi korkeakoulutuksen periytyvyys ei ole juuri vähentynyt viime vuosikymmeninä, sillä perhetaustan vaikutus nuorten korkeakoulutukseen ei ole kasvanut, mutta ei myöskään vähentynyt.²⁵ Vastaavasti vanhempien hyvätuloisuus ennustaa edelleen vahvasti yliopisto-opintoja, eikä tämä yhteys ole viime vuosina heikentynyt.

Myös alemmilla koulutusasteilla perhetaustan merkitys näkyy edelleen vahvasti. Vanhempien koulutus ja tulotaso ovat edelleen selvästi yhteydessä siihen, siirtyykö nuori lukioon vai ammatilliseen koulutukseen, ja erot koulumenestyksessä selittävät vain osan tästä yhteydestä. Korkeakoulutettujen vanhempien lapsista noin 70 prosenttia aloittaa lukio-opinnot, kun muissa perheissä vastaava osuus on noin 30 prosenttia.²⁶

Kuvaajista 3 ja 4 nähdään, että perhetausta vaikuttaa selvästi toisen asteen koulutusvalintoihin. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapset menevät muita selvästi

12.5.2026

todennäköisemmin lukioon ja vähemmän todennäköisesti ammatilliseen koulutukseen riippumatta siitä, miten he ovat menestyneet peruskoulussa. Perhetausta vaikuttaa myös muutoin: maahanmuuttajataustaisten vanhempien lapset menevät useammin ammatilliseen koulutukseen kuin vastaavalla tavalla peruskoulussa menestyneet syntyperäiset suomalaiset.

Tätä perhetaustan vaikutusta olisi mahdollista tasoittaa koulutuspolitiikalla. Suomesta on vakuuttavaa tutkimusnäyttöä koulutuspolitiikan merkityksestä perhetaustan vaikutuksen tasaajana.²⁷ Suomessa siirryttiin 1970-luvulla peruskoulujärjestelmään, joka korvasi vanhan kansakoulujärjestelmän. Siirtyminen toteutettiin vaiheittain siten, että eri kunnat ottivat peruskoulujärjestelmän käyttöön eri vuosina. Tämä vaiheittaisuus luo luotettavan tutkimusasetelman: uudistuksen vaikutuksia voidaan arvioida vertaamalla samana vuonna syntyneitä henkilöitä eri alueilla, joissa peruskoulu otettiin käyttöön eri aikoina. Tulokset osoittavat, että vanhempien tulot ennustivat heikommin niiden lasten tuloja, jotka kävivät peruskoulun verrattuna niihin lapsiin, jotka olivat vanhan kansakoulujärjestelmän piirissä. Toisin sanoen peruskoulu-uudistus lisäsi sukupolvien välistä tuloliikkuvuutta, mikä viittaa mahdollisuuksien tasa-arvon paranemiseen.

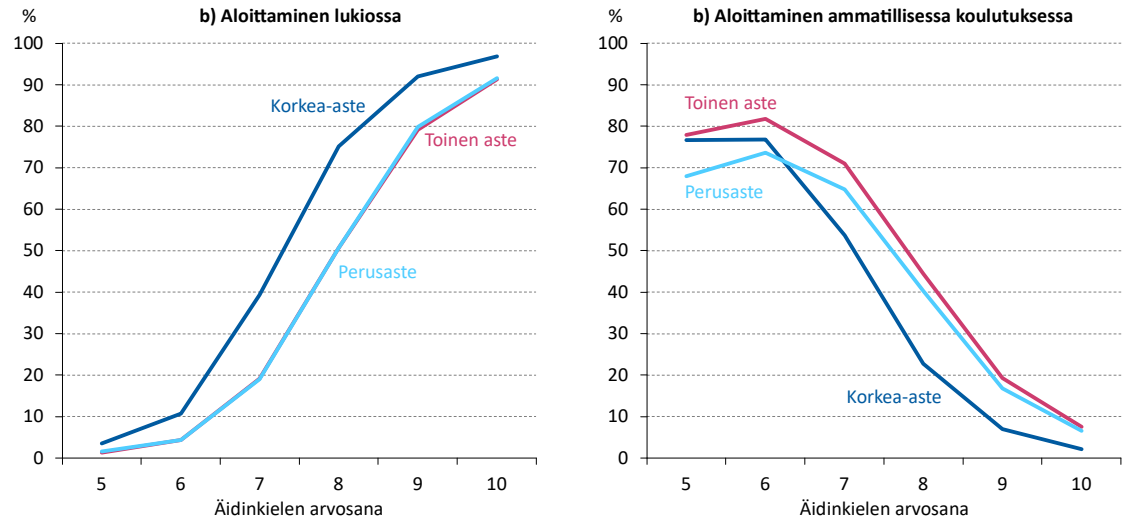
Vastaavasti 1970-luvulla toteutettu päivähoitouudistus tasasi perhetaustan vaikutusta selvästi, sillä sen myötä tuloliikkuvuus parani suurin piirtein saman verran kuin peruskoulu-uudistuksen myötä.⁸ Kokonaisuudessaan 1970-luku ei kuitenkaan ollut erityisen suurta tuloliikkuvuuden kasvun aikaa. Tämä viittaa siihen, että koulutuspoliittiset uudistukset onnistuivat ylläpitämään ylisukupolvista liikkuvuutta, vaikka samanaikaisesti teknologinen murros lisäsi koulutuksen merkitystä työmarkkinoilla.

Lisäksi 1950–1970-luvulla toteutetun korkeakoulujärjestelmän laajenemisen ylisukupolviset vaikutukset olivat merkittäviä. Laajentumisen myötä korkeammin kouluttautuneiden vanhempien lisävuosi koulutusta lisäsi heidän lastensa koulutusta noin puolella vuodella. Koulutuksen saavutettavuus voi siis vaikuttaa sekä nuorten omaan koulutukseen että myöhemmin näiden nuorten jälkikasvun koulutukseen.²⁸

Koulutuspolitiikalla voi siis tasoittaa perhetaustan periytyvyyttä, mutta tämä toteutuu Suomessa vain osittain. Koulutus periytyy Suomessa edelleen vahvasti, vaikka järjestelmässä on monia tasa-arvoa tukevia piirteitä. Korkeakoulutus on maksutonta ja peruskoulu tarjoaa ainakin periaatteessa kaikille yhtenäisen koulutus pohjan, sillä koulutuspolkujen eriytyminen tapahtuu kansainvälisesti verrattuna melko myöhään. Se, että perhetaustalla on edelleen suuri merkitys koulutusvalinnoille, viittaa siihen, että yhteiskunnassa hukataan resursseja, sillä kotiolot edelleen määrittävät monen nuoren tulevaisuuden.

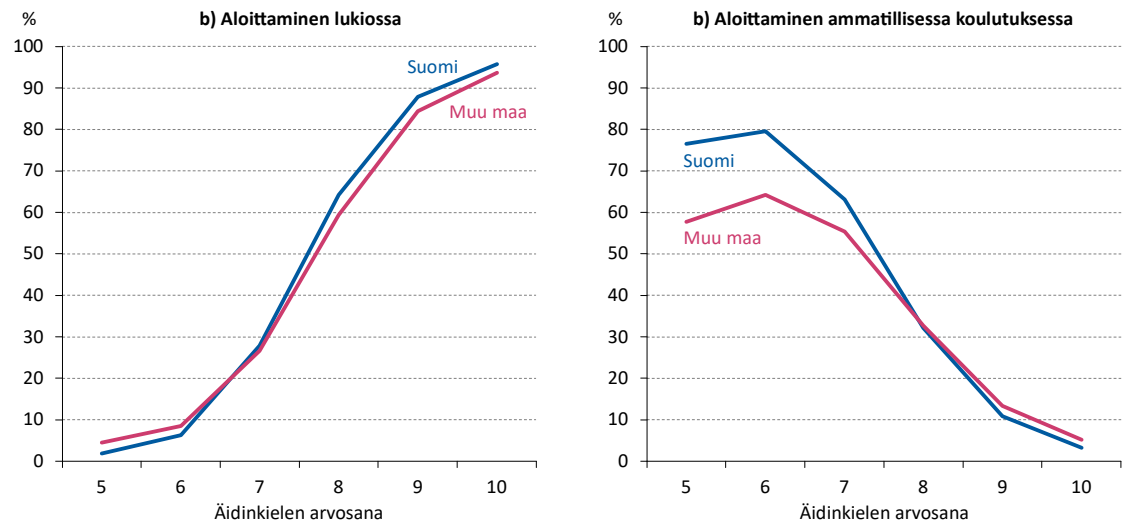
12.5.2026

Kuvio 3
Toisen asteen koulutusvalinta vuosina 1996-2022 äidinkielen arvosanan ja vanhempien koulutustason mukaan

Lähde: Tilastokeskus.

Kuvio 4
Toisen asteen koulutusvalinta äidinkielen arvosanan ja maahanmuuttajataustan mukaan

Lähde: Tilastokeskus.

12.5.2026

1.6 Johtopäätökset

Tutkimusnäytön perusteella koulutuksella on paljon myönteisiä vaikutuksia. Koulutus parantaa tuloja ja työllisyyttä, vahvistaa työelämässä tarvittavia taitoja ja voi vaikuttaa myös moniin työmarkkinoiden ulkopuolisiin elämänalueisiin. Koulutus on siten tärkeää sekä yksilön hyvinvoinnin että yhteiskunnan toiminnan kannalta.

Samalla mahdollisuuksien tasa-arvo toteutuu Suomessa vain osittain. Perhetausta vaikuttaa edelleen vahvasti siihen, millaisille koulutuspoluille nuoret päätyvät. Tämä on ongelma sekä oikeudenmukaisuuden että tehokkuuden näkökulmasta: yhteiskunnan kannalta olisi parempi, jos jokaisella olisi yhtäläinen mahdollisuus päästä osalliseksi koulutuksen hyödyistä riippumatta siitä, millaiseen perheeseen hän syntyy.

Koulutuspolitiikalla voidaan tasata perhetaustan vaikutusta, mutta kaikki toimet eivät ole yhtä vaikuttavia. 1970-luvun suuret uudistukset, kuten peruskoulu- ja päivähoitouudistus, näyttävät lisänneen mahdollisuuksien tasa-arvoa. Niiden vaikutukset ovat tutkimuksen näkökulmasta hyvin tunnistettavissa, koska uudistukset olivat laajoja ja niiden piirissä olleita ihmisiä on voitu seurata pitkään, jopa seuraavaan sukupolveen asti. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että myöhemmillä tai pienemmillä uudistuksilla olisi automaattisesti samansuuntaisia vaikutuksia. Koska koulutus uudistuksiin käytetään paljon julkisia varoja, ne tulisi suunnitella niin, että niiden vaikutuksia voidaan arvioida uskottavasti myös jälkikäteen.

Lähteet

1. Suhonen, T., & Villanen, J. (2025). Mikä on tutkintotodistuksesi tuotto? Koulutusasteiden, -sektorien ja -alojen väliset tuloerot 2015–2023 (Labore Analyysit 6). Työn ja talouden tutkimus LABORE.
2. Zimmerman, S. D. (2014). The returns to college admission for academically marginal students. *Journal of Labor Economics*, 32(4), 711–754.
3. Deming, D., & Silliman, M. (2025). Skills and human capital in the labor market. In *Handbook of Labor Economics* (Vol. 6, pp. 115–157). Elsevier.
4. Goldin, C., & Katz, L. F. (2008). *The race between education and technology*. Belknap Press of Harvard University Press.
5. Deming, D. J. (2025). Why do wages grow faster for educated workers? *Journal of Labor Economics*.
6. Jokela, M., Pekkarinen, T., Sarvimäki, M., Terviö, M., & Uusitalo, R. (2017). Secular rise in economically valuable personality traits. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 114(25), 6527–6532.
7. Izadi, R., & Tuhkuri, J. (forthcoming). Evolving returns to personality. *Journal of Labor Economics*.
8. Silliman, M., & Mäkinen, J. (2026). Life-cycle effects of public childcare: Evidence on children and their parents (RFBerlin Discussion Paper No. 004/26).

12.5.2026

9. Alan, S., & Ertac, S. (2018). Fostering patience in the classroom: Results from randomized educational intervention. *Journal of Political Economy*, 126(5), 1865–1911.
10. Silliman, M., & Willén, A. (2025). Beyond training: Worker agency, informal learning, and competition (IZA Discussion Paper No. 18109). IZA Institute of Labor Economics.
11. Silliman, M., & Virtanen, H. (2022). Labor market returns to vocational secondary education. *American Economic Journal: Applied Economics*, 14(1), 197–224.
12. Kuuppelomäki, T., Kortelainen, M., Suhonen, T., & Virtanen, H. (2026). Labor market returns to elite STEM education. *Journal of Human Capital*, 20(1), 150–189.
13. Tervonen, L., Kortelainen, M., & Kanninen, O. (2018). Eliittilukioiden vaikutukset yliopisto-opintojen aloittamiseen ja koulutusalan valintaan. *Yhteiskuntapolitiikka*, 83(4).
14. Oreopoulos, P. (2007). Do dropouts drop out too soon? Wealth, health and happiness from compulsory schooling. *Journal of Public Economics*, 91(11–12), 2213–2229.
15. Huttunen, K., Pekkarinen, T., Uusitalo, R., & Virtanen, H. (2023). Lost boys? Secondary education and crime. *Journal of Public Economics*, 218, 104804.
16. Cohodes, S. R., & Feigenbaum, J. J. (2025). Why does education increase voting? Evidence from Boston’s charter schools. *Review of Economics and Statistics*, 1–46.
17. Sondheimer, R. M., & Green, D. P. (2010). Using experiments to estimate the effects of education on voter turnout. *American Journal of Political Science*, 54(1), 174–189.
18. Virtanen, H., Silliman, M., Kuuppelomäki, T., & Huttunen, K. (2024). Education, gender, and family formation (ETLA Working Papers No. 116).
19. Behrman, J. R., Kohler, H. P., Jensen, V. M., Pedersen, D., Petersen, I., Bingley, P., & Christensen, K. (2011). Does more schooling reduce hospitalization and delay mortality? New evidence based on Danish twins. *Demography*, 48(4), 1347–1375.
20. Lager, A. C. J., & Torssander, J. (2012). Causal effect of education on mortality in a quasi-experiment on 1.2 million Swedes. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(22), 8461–8466.
21. Dang, T., Haapanen, M., & Suhonen, T. (2026). The long-term health consequences of expanding access to higher education. *Economics of Education Review*, 112, 102794.
22. Madsen, M., Andersen, A. M., Christensen, K., Andersen, P. K., & Osler, M. (2010). Does educational status impact adult mortality in Denmark? A twin approach. *American Journal of Epidemiology*, 172(2), 225–234.
23. Meghir, C., Palme, M., & Simeonova, E. (2018). Education and mortality: Evidence from a social experiment. *American Economic Journal: Applied Economics*, 10(2), 234–256.
24. Galama, T., Lleras-Muney, A., & van Kippersluis, H. (2018). *The effect of education on health and mortality: A review of experimental and quasi-experimental evidence*. Oxford University Press.
25. Karhunen, H., & Uusitalo, R. (2017). 50 vuotta koulutusmahdollisuuksien tasa-arvoa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(3).

12.5.2026

26. Karhunen, H. K., Kuuppelomäki, T., Sarvimäki, M., Suhonen, T., & Uusitalo, R. (2026). Perusopetuksen oppimistulokset ja mahdollisuuksien tasa-arvo (Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2026).
27. Pekkarinen, T., Uusitalo, R., & Kerr, S. (2009). School tracking and intergenerational income mobility: Evidence from the Finnish comprehensive school reform. *Journal of Public Economics*, 93(7–8), 965–973.
28. Suhonen, T., & Karhunen, H. (2019). The intergenerational effects of parental higher education: Evidence from changes in university accessibility. *Journal of Public Economics*, 176, 195–217.